

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМУ

«МАНДРИ ЧАСОМ І ПРОСТОРОМ»

Початковий рівень,
1 рік навчання

Київ 2025

Схвалено педагогічною радою Українського державного центру позашкільної освіти, протокол № 2 від 30 квітня 2025 року

Автор:

Пасхалова Лариса Олексіївна – методист Українського державного центру позашкільної освіти

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасні діти з раннього віку стикаються з величезним потоком інформації, що потребує формування системного уявлення про навколишній світ, простір і час. Особливо важливо допомогти дитині зрозуміти, як улаштований світ, як живуть люди в різних країнах і культурах, як змінюються речі, природа і події з плином часу. Програма створює умови для розвитку пізнавального інтересу, уяви, логічного мислення, формування цілісної картини світу та перших наукових понять через ігрову, дослідницьку та творчу діяльність.

Програма побудована у формі захопливих «подорожей» у часі й просторі, де кожне заняття – це крок до нового відкриття: від знайомства з власною домівкою та рідним містом – до уявних мандрівок у минуле, до світу динозаврів, стародавніх цивілізацій і майбутніх технологій. Діти дізнаються про природу Землі, континенти й океани, планети Сонячної системи, життя людей у різних країнах, формують перші уявлення про історичний час, послідовність подій, традиції й культурні відмінності.

Навчальна програма реалізується у гуртках, секціях, творчих об'єднаннях, клубах закладів позашкільної освіти науково-технічного напрямку та спрямована на дітей віком від 6 до 8 років.

Метою програми є формування у дітей уявлення про навколишній світ, Батьківщину, різні країни та народи, допомогти зрозуміти поняття часу, простору, суспільних правил і традицій через пізнавально-дослідницьку та творчу діяльність.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

пізнавальної, яка передбачає розвиток уявлень про простір, час, планету Земля, природні явища, культуру та історію людства;

практичної, яка передбачає набуття навичок спостереження, елементарного дослідження, роботи з моделями, картами, календарями, годинниками, створення простих макетів;

творчої, яка передбачає розвиток уяви, фантазії, художнього мислення через створення власних «мандрівних щоденників», малюнків, аплікацій, макетів майбутніх міст;

соціальної, яка передбачає виховання доброзичливості, толерантності, патріотизму, поваги до праці, традицій і культур різних народів світу.

Програма передбачає навчання у групах початкового рівня впродовж 1 року – 180 год (5 год./тиждень).

Освітній процес організовується відповідно до принципів дитиноцентризму, інтегрованого підходу, науковості та діяльнісного навчання. Основна увага приділяється розвитку природної дитячої допитливості, пізнавальної активності, емоційної чутливості, а також формуванню ціннісного ставлення до світу, людей і своєї Батьківщини. В освітньому процесі враховано основні положення утвердження української національної та громадянської ідентичності:

Програма реалізується у формі занять, ігор, експериментів, мініпроектів, творчих досліджень та інтерактивних подорожей. Навчання організовується у дружньому, безпечному та творчому середовищі, що сприяє розвитку самостійності, співпраці, взаємоповаги та соціальної активності дітей. На заняттях чергуються різні види діяльності: спостереження, експерименти, моделювання, рухливі ігри, творча робота.

Програма має інтегрований характер і поєднує знання з різних галузей:

природознавство – ознайомлення з природними об'єктами, явищами, сезонними змінами, уявлення про простір і час у природі;

історія – початкові уявлення про минуле й сучасне, історичні події, розвиток людства, життя людей у різні епохи;

географія – знайомство з планетою Земля, материками, країнами, особливостями природи та культур світу;

технології та інженерія – елементи моделювання, конструювання, використання простих механізмів, створення макетів і моделей;

математика – розвиток просторового мислення, орієнтації у часі, формування понять «вчора – сьогодні – завтра», «більше – менше», «довше – коротше»;

українська мова та читання – розвиток мовлення, збагачення словникового запасу, створення усних оповідань і мініпрезентацій;

мистецтво – відтворення вражень від подорожей у малюнках, аплікаціях, колажах, створення творчих виробів, ілюстрацій до вивчених тем.

Форми та методи роботи: ігрові заняття, інтерактивні бесіди, моделювання, творчі майстерні, експерименти, перегляд навчальних відео, колективні проекти, тематичні подорожі, екскурсії, театралізації.

Формами контролю за результативністю навчання є поточний контроль (спостереження за роботою, участь у дискусіях, виконання завдань); тематичний контроль (захист міні-проектів, презентації творчих робіт); підсумковий контроль (тематичні вікторини, квести, інсценізації, презентації міні-проектів).

Матеріально-технічне забезпечення: глобуси, карти, дитячі енциклопедії, конструктори, матеріали для творчості (папір, картон, пластилін), мультимедійні засоби, відеопрезентації, ігрові набори для дослідів.

З метою розвитку та підтримки обдарованих і талановитих вихованців, здобуття ними практичних навичок і для задоволення їхніх потреб у професійному самовизначенні поряд із груповими, колективними формами роботи здійснюється індивідуальна робота з учнями під час підготовки до змагань, виставок та інших організаційно-масових заходів. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я вихованців.

Програма є орієнтовною. За необхідності керівник гуртка може внести до програми зміни, які не повинні впливати на загальний зміст навчальної програми. Незмінними мають залишатися мета, завдання та прогнозований результат освітньої діяльності. Навчальна програма може бути реалізована за

участі ветеранів війни як народних умільців, що сприятиме їх реінтеграції та соціалізації в суспільство.

Початковий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	-	2
2.	Подорож до себе і свого світу	6	12	18
3.	Світ природи навколо нас	12	18	30
4.	Подорож у минуле	12	18	30
5.	Подорож у різні країни світу	16	24	40
6.	Майбутнє – країна фантазії	12	18	30
7.	Мій світ у часі й просторі	8	20	28
8.	Підсумок	2	-	2
Разом:		70	110	180

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Мета, завдання та зміст роботи. Правила поведінки в колективі. Санітарно-гігієнічні вимоги до організації робочого місця. Організаційні питання. Правила безпеки життєдіяльності.

Знайомство з програмою, правила мандрів.

2. Подорож до себе і свого світу (18 год.)

Теоретична частина. Я і моє ім'я: що означає моє ім'я, хто я, мої риси, уподобання.

Моя сім'я і друзі: склад сім'ї, родинні зв'язки, допомога одне одному.

Мій дім, вулиця, школа: що навколо мене, знайомі місця, орієнтація у просторі.

Україна – моя Батьківщина: символи держави, столиця, природа та люди країни.

Що таке час: день, тиждень, місяць, рік; послідовність подій; поняття «раніше – тепер – потім».

Практична частина. Гра «Знайомство мандрівників». Малюнок «Я і моя сім'я». Створення родинного дерева. Виготовлення міні-карти «Моя вулиця».

Колективна робота «Моя Україна» (аплікація, прапор, герб, карта).

Гра «Планування дня»: складання схеми «Мій день». Виготовлення календаря тижня.

3. Світ природи навколо нас (30 год.)

Теоретична частина. Природа і людина: що належить до природи, як людина з нею пов'язана. Пори року: ознаки зими, весни, літа, осені. День і ніч: як змінюється небо, що таке Сонце і Місяць. Вода, повітря, світло: властивості, значення для життя. Погода і спостереження: як визначати погоду, що таке календар погоди. Як природа змінюється з часом: спостереження за деревом, рослиною, погодою протягом тижня.

Практична частина. Створення міні-календаря погоди. Досліди: «Як утворюються краплі дощу», «Чи можна побачити повітря», «Світло і тінь». Колаж «Пори року».

Гра «Хто де живе» (тварини і середовище). Малюнок «Мое улюблене дерево». Створення альбому «Моя природа».

Спостереження за погодою і ведення щоденника спостережень.

4. Подорож у минуле (30 год.)

Теоретична частина. Що таке минуле: як дізнатися, що було раніше. Коли жили динозаври: найдавніші істоти на Землі. Як жили перші люди: печери, вогонь, полювання. Стародавні міста: замки, лицарі, принцеси, ремесла.

Як змінювалось життя людини: винаходи, транспорт, житло. Археологи і знахідки: хто вони і що роблять.

Практична частина. Гра «Ми – археологи» (пошук «знахідок» у піску). Виготовлення відбитків «слідів динозаврів» (гіпс або пластилін). Створення аплікації «Житло давніх людей».

Конструювання макета середньовічного замку. Малюнок «Мій щит і герб». Театралізація «Лицарський турнір». Гра-квест «Знайди скарб у стародавньому місті».

5. Подорож у різні країни світу (40 год.)

Теоретична частина. Наша планета Земля: континенти, океани, моря. Люди на різних континентах: чим вони схожі і чим відрізняються. Традиції і свята народів світу. Національні костюми і архітектура. Їжа, музика, ігри різних народів. Дружба народів – як люди співпрацюють у світі.

Пам'ятки світу: піраміди, Велика китайська стіна, Ейфелева вежа, статуя Свободи. Подорож до Європи та Азії – короткі уявні мандрівки.

Практична частина. Створення великої карти світу з позначенням материків. Малюнок або аплікація «Національний костюм». Музична гра «Танці народів світу». Кулінарна майстерня «Смак подорожей» (ознайомлення з кухнями світу).

Створення колажу «Архітектура світу». Театралізована гра «У гостях у Японії / Індії / Франції».

Колективна виставка «Світ у долоньках». Рольова гра «Ми – жителі планети Земля».

6. Майбутнє – країна фантазії (30 год.)

Теоретична частина. Що таке наука: як люди відкривають нове. Винаходи, що змінили життя: колесо, літак, комп'ютер. Людина і космос: планети, ракети, супутники. Роботи і машини майбутнього. Міста майбутнього: як люди можуть жити через 100 років. Мрії і фантазії – шлях до відкриттів.

Практична частина. Моделювання «Мій космічний корабель» (з конструктора чи підручних матеріалів). Створення макету «Місто майбутнього». Гра «Я – робот». Малюнок «Моє життя у майбутньому».

Експеримент «Як рухається ракета» (надувна кулька, повітря). Конструювання «Робот-помічник». Створення колективної виставки «Мрії про майбутнє».

7. Мій світ у часі й просторі (28 год.)

Теоретична частина. Повторення понять: простір, час, природа, минуле, сучасне, майбутнє. Обговорення «Що я дізнався за рік». «Світ – наш спільний дім»: чому важливо берегти природу і мир. «Як ми можемо змінювати світ на краще».

Планування підсумкової виставки.

Практична частина. Створення «Книги мандрівника» (альбому з малюнками і колажами). Гра-квест «Мандрівка часом і простором».

Колективна творча робота «Мій світ очима дитини».

Презентація особистих міні-проектів.

8. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумкова виставка «Мій світ у часі й просторі».

Свято-закриття програми «Ми – мандрівники».

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

У результаті реалізації програми у вихованців формуються початкові пізнавальні, практичні, творчі та соціальні компетентності, що забезпечують цілісне сприйняття навколишнього світу, розвиток допитливості, уяви, уміння пізнавати, досліджувати й взаємодіяти з іншими.

Пізнавальна компетентність:

- мають уявлення про навколишній світ, простір і час, послідовність подій, зміни в природі та суспільстві;

- знають основні ознаки пір року, природних явищ, частини доби, властивості води, повітря, світла;

- розуміють, що таке минуле, сучасне і майбутнє, уміють наводити приклади змін у житті людей;

- знають, що планета Земля складається з материків, океанів, різних країн і народів;

- розпізнають символи України, мають початкові знання про рідний край та його місце на карті світу;

- ознайомлені з найвідомішими культурними пам'ятками світу, традиціями різних народів;
- проявляють зацікавлення до пізнання, науки, техніки, досягнень людства в минулому й майбутньому.

Практична компетентність:

- уміють спостерігати природні явища, вести прості спостереження за погодою, часом, змінами у природі;
- мають навички роботи з елементарними моделями, картами, календарями, макетами, символами;
- виконують нескладні досліди з природними матеріалами (вода, світло, повітря, ґрунт);
- застосовують набуті знання у практичній діяльності (створення міні-проектів, макетів, малюнків, аплікацій);
- уміють орієнтуватися у своєму життєвому просторі — «дім – вулиця – місто – країна – світ»;
- працюють у парах і групах, дотримуючись правил безпеки та взаємодії.

Творча компетентність:

- проявляють уяву, фантазію, здатність створювати образи минулого й майбутнього;
- уміють виражати власні враження через малюнок, аплікацію, моделювання, елементи театралізації;
- беруть участь у творчих проєктах («Книга мандрівника», «Місто майбутнього», «Карта світу» тощо);
- уміють самостійно або разом із групою створювати нові ідеї, вироби, художньо-технічні композиції;
- розвивають інтерес до технічної творчості, конструювання, дослідження і винахідництва.

Соціальна компетентність:

- усвідомлюють себе частиною сім'ї, громади, своєї країни та світу;
- демонструють доброзичливість, повагу до інших, толерантність до представників різних культур;
- знають основні правила поведінки у суспільстві, взаємодії в групі, елементи етикету;
- бережно ставляться до природи, розуміють важливість охорони навколишнього середовища;
- дотримуються правил безпеки під час ігор, експериментів, подорожей;
- виявляють самостійність, ініціативність, уміння висловлювати власну думку, слухати інших.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. «STEM-Старт» навчальна програма курсу за вибором для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (авт. Потапенко І. В., Дубовик О. А., Онопрієнко О. В.)
2. STEM–освіта: шляхи впровадження та перспективи / за заг. ред. О. І. Данилової, В. В. Сургаєвої. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. – 120 с
3. Базовий компонент дошкільної освіти : нова редакція, затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. – Київ : МОН України, 2021. – 76 с.
4. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 19 березня 2024 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький: ПП «Поліум», 2024. 290 с.
5. Гуманкова О. С., Гарашук К. В., Дідко І. С. (2023) Виховання естетичних цінностей в учнів початкової школи В позаурочний час. Інноваційна педагогіка. Т. 63, № 1. С. 205–210.
6. Джафарова О. С. Нетрадиційні художні техніки у творчому самовираженні молодших школярів // Мистецтво та освіта. Київ : Педагогічна думка, 2012. № 3. С. 38-43.
7. Інтегроване навчання у позашкільній освіті : теорія і практика / за ред. І. Козловської. – Львів : СПОЛОМ, 2022. – 120 с.
8. Концепція розвитку позашкільної освіти (2025-2030). Міністерство освіти і науки України, 2025
9. Мороз П. В., Мороз І. В. Медіаграмотність учнів: виклики та можливості в контексті викладання історії. Розвиток науки та техніки в умовах воєнного стану, СХХІІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. м. Житомир, 3 трав. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 176–179. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/735336/>
10. Особливості організації навчально-виховного процесу у перших класах / Г. Костюк // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – № 1. – С. 43–44.
11. Петренко-Цеунова О. Чому історія – на часі? Пояснюють науковці. Український тиждень. 2022. 19 лип. URL : <https://tyzhden.ua/chomu-istoriia-na-chasi-poiasniuiut-naukovtsi/>
12. Потапенко Ірина STEM-освіта в початковій школі: від навчальної моделі до реального уроку. – Харків : Ранок, 2024. – 304 с.